

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:46
sssjournal.com

pp.5579-5587
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 26/08/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 11/10/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 11.10.2019

KUR'ÂN SÛRELERİNİN İSMİNİ İHTİVA EDEN MANZÛM BİR ÖRNEK: 16. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN RUMELİLİ BİR ŞAİR MÜCELLÎ VE SÜVERİ'L-KUR'AN MANZÛMESİ

A POETIC SAMPLE CONTAINING THE NAMES OF QURAN: THE SUVERIL QUR'AN BELONGING TO THE POET FROM RUMELIA MÜCELLI OF 16. CENTURY

Dr. Öğr. Üyesi. İdris SÖYLEMEZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Nevşehir/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1801>

Reference : Söylemez, İ. (2019). "Kur'an Sürelerinin İsmi İhtiva Eden Manzûm Bir Örnek: 16. Yüzyıl Şairlerinden Rumelili Bir Şair Mücellî ve Süveri'l-Kur'an Manzûmesi", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(46): 5579-5587.

ÖZ

İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, birbirinden farklı isimlerle isimlendirilmiş yüz on dört sûreden meydana gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûrelerin isimleri, sûrelerin her birinde ele alınıp işlenen konular, sûrelerin bünyesinde var olan kıssalarda bulunan kişilerin ismi, aile, topluluk ya da ilk ayetten alınan ayet veya ayete ait bir parçadan hareketle konulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûrelerin isimlerinin kolayca ezberlenebilmesi amacıyla Türk İslam edebiyatı sahasında konu ile alakalı olarak manzum veya mensur eserler yazılmıştır.

Millî Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 06 Mil Yz B 346 numaralı mecmuanın içerisinde yer alan bu manzume, 16. yüzyıl şairlerinden Mücellî mahlaslı bir şaire ait olup Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûrelerin isimlerini ihtiva etmektedir. Şair, burada Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûreleri, ismen ya da değişik özellikleriyle ele almıştır. Söz konusu bu çalışmamızda, manzumeye ait şekil, muhteva özellikleri hakkında kimi bilgiler vererek, eserin çeviri metninin ilim âlemine tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcük: Türk-İslam Edebiyatı, Kur'an-ı Kerim, Sûre, Ayet, Manzûm

ABSTRACT

Quran which is the basic resource of Islam consists of one hundred and fourteen sûres that have different names from each other. The names for sûres in Quran were given according to the topics which were handled and searched in sûres; the names of persons in kassahs for sûres; family, community or ayats in the first ayats or a piece of ayet or from a part belonging to ayat. To learn easily the sûres in Quran by heart, there have been poetic or prosaic works in the field of Turkish Islamic.

The work that is located in magazine of the national library manuscript collection by the number 06 Mil Yz B 346, belonging to the poet that puts to use Mücellî as a pen name, is a work including the names of sûres in Quran. The poet studied the sûres in Quran either nominally or with different features. In this study some informations like form and contents will be given and than we aim to make widely known to translated text to the scholarly persons.

Key words: Turks Islam literature, Quran, Sûre, Ayet, Poetic

1. GİRİŞ

Sûre kelimesi, sözlükteki anlamıyla "sıçrama, duvara tırmanma" anlamlarına gelen sevr (sevre) kökünden türemiştir. Çoğulu süver olup, yüksek makam, şeref, şan, üstün derece alâmet ve nişan gibi anlamlara gelmektedir.¹ Kur'an-ı Kerim'in parçası olan sûrelerin her biri birbirinden besmele ile ayrılan bölümlerden meydana gelmektedir. Bu bölümlerin her birine sûre denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in, bölümlerinden olan sûreye isimleri Hz. Peygamber tarafından verilmiştir. Sûrelere isimler verilirken birtakım kriterlerin gözetildiğini görmek mümkündür. Bu sebepten Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûre isimlerinin bazıları aile ya

¹ Abdülhamid Birişik, "Sure", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul 2009, 37:539).

da toplum isimleriyle, (Âl-i-İmrân, Nisâ, A'râf, Hicr, Rûm, Kehf, Ahzâb, Sebe, Kureyş) bazıları anahtar kelimelerle, (Bakara, Mâ'ide, En'âm, Enfâl Tevbe, Neml,) bazıları ilk ayette yer alan bir parça ile, (Tâhâ, Yâsin, Sâd, Kâf, Kalem, Abese) bazı sûrelerin isimleri ise sûrelerde var olan şahsiyetlerden hareketle verilmiştir. (Yûnus, Yûsuf, İbrâhîm, Meryem, Lokmân, Nûh), Fatiha ve İhlâs sûrelerinin isimleri ise Kur'ân-ı Kerîm metninde yer almamaktadır.² Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan sûrelerin çoğu tek isimli olmakla beraber, bazılarınım, birden fazla isminin olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Kaynaklarda Fatiha sûresine ait 25 isim zikredilirken³, Tevbe, Yâsîn, İhlâs sûreleri birbirinden farklı birden fazla isimle isimlendirilen sûrelerdir.⁴ Bakara ve Âl-i İmrân'ında içinde bulunduğu ilk yedi uzun sûre “*Seb'u'l-Mesâni*”⁵, Enfâl ve Tevbe, “*Karinetân*”, Felak ve Nâs, “*Muavvizetân*”⁶, İhlâs-Felak-Nâs, “*Müavvizât*”⁷, Kafirûn ve İhlâs, “*İhlaşayn*”⁸, Hâmîm ile başlayan sûreleri karşılamak için “*Hâvâmîm, Arâis, Lübbü'l-Kur'âni Ravdâtu Demisât*” isimleri kullanılmıştır.⁹ “*Elif Lâm Mîm*” ile başlayan sûreler için “*Meyadînü'l-Kur'ân*”, Tâsîn mîm ile başlayan sûreler için “*Tavâsîm*”, 'Kul' ile başlayan sûreler için “*Kalakil*”¹⁰ isimleri kullanılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de 114 tane sûre bulunup bu sûrelerin en uzununu 286 ayetten meydana gelen Bakara sûresiyken en kısa sûre ise üç ayetten meydana gelen Kevser sûresidir. Tevbe sûresi dışında geri kalan sûrelerin her biri besmele ile birbirinden ayrılmaktadır.¹¹ Kur'ân-ı Kerîm mushaf haline getirilirken uzun sûreler ilk sıraya konulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'in inişi iki dönem içerisinde tamamlanmıştır. Bu dönemin ilki Mekke dönemi ikincisi ise Medine dönemidir. Bu sebepten ilk dönem inen sûrelere Mekki, ikinci dönemde inen sûrelere Medeni denilmektedir.¹² Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'in daha rahat anlaşılmasına kimi olanaklar sağlamaktadır. Kur'ân'ın anlaşılması Kur'ân sûrelerinin sahip olduğu kompozisyonun anlaşılması ile mümkündür. Bu durumda ayetler arasında var olan siyak ve sibak ilişkisi veya Kur'ân-ı Kerîm'in nüzul sebebi gibi kimi usul ve esaslar Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasını kolaylaştıran unsurların başında gelmektedir.¹³ İslam medeniyeti havzasında oluşmuş olan edebiyatın içerisinde Kur'ân-ı Kerîm merkezli fazlaca sayıda çalışmanın ortaya konduğunu görmek mümkündür. Bu çalışmalardan biri de makalemize konu edindiğimiz Rumelili şair Mücellî'nin “*Manzûm Süveri'l-Kur'ân*” adlı çalışmadır.

2. MANZUM SÜVER'İL-KUR'ÂN-I KERİM

İslamî dönem edebiyatta Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan sûrelerle veya sûre isimleriyle alakalı olarak manzum veya mensur eserlerin yazıldığı kaynaklarda zikredilmektedir.¹⁴ Bu tarz eserlerin ilki Arap edebiyatı sahasında Kadı İyaz (öl. 1736-37) tarafından ortaya konulmuştur. Hutbe özelliğine sahip olan bu eserde, sûre adları tevriye sanatının imkânları dâhilinde ele alınmıştır.¹⁵ Mensur olarak kaleme alınmış olan bu eser, “*Kaside fi Esmâ-i Süveri'l-Kur'ân*” ismi ile İbn Câbir el-Hevvârî el-Endelusî (780/1378) tarafından manzûm olarak yeniden yazılmış olup Hz. Peygamber ve aşere-i mübeşşerenin methini ihtiva edip 65 beyitten meydana gelmektedir.¹⁶ Türk-İslam edebiyatı sahasında bu tarda yazılan ilk eser Kânî Efendi (öl.1791) ye aittir.¹⁷ Bu eser, Kur'ân-ı Kerîm sûrelerini sondan başa doğru ele alan mensur bir eserdir. Yine bu sahada ortaya konan çalışmalardan biri de son dönem âlimlerinden olan Üsküdar Kadısı Ali Nureddin Yüce'ye ait olan “*Kaside fi-Esmâi's-Süver'in mensur tercümesidir*”.¹⁸ Eser, sûreleri ismen veya kimi özellikleriyle ele almaktadır. Bu eserin dışında kütüphanelerde yaptığımız çalışmalarda manzûm olarak kaleme alınmış olan şu eserler tespit edilmiştir:

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Cüneyt Eren-Muammer Erbaş, *Kur'an İlim/eri ve Tefsir İstılahları*, (İzmir: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2008).

³ İmam Celaleddin Es-Suyuti, *El-itkan fi Ulûmi'l-Kur'an*, trc. Sâkıp Yıldız-Hüseyin Avni Çelik (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987):126-128.

⁴ Suyuti, *El-itkan fi Ulûmi'l-Kur'an*,129-131.

⁵ Hikmet koçyiğit, “Ortak Sure İsimleri”, *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dergisi*, 21/2, (2012): 60.

⁶ Koçyiğit, “Ortak Sure İsimleri”, 55.

⁷ Koçyiğit, “Ortak Sure İsimleri”, 55.

⁸ Birişik, “Sure”,37:539.

⁹ Koçyiğit, “Ortak Sure İsimleri”, 45.

¹⁰ Bkz. Birişik, “Sure”, DİA, XXXVII, 539.

¹¹ W. Montgomery Watt, *Kur'an'a Giriş*, trc., Süleyman Kalkan, (Ankara:Ankara Okulu Yayınları,2006,75.

¹² Ez-Zerkeşî, el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân, tah. Muhammed Ebû'l-Fađl İbrâhîm (Kahire: Mektebetu

Dâri't-Turâş, [1957]), c.1, s.189.

¹³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ebu Usame Selim b. İd el-Hilali, “*Esbab-ı Nüzul, Kur'an Ayetlerinin İnş Sebepleri*”trc. İshak Doğan, (İstanbul: Beka yayınları 2018).

¹⁴

¹⁵ M. Yaşar Kandemir, “Kadı İyaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*(İstanbul 2009, 24:117.

¹⁶ Ali Akpınar, “Kur'an Surelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensur ve Manzum Eserler ve Manzum Bir Örnek”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/1,(2009):7.

¹⁷ Akpınar, “Kur'an Surelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensur ve Manzum Eserler ve Manzum Bir Örnek”,7.

¹⁸ Ali Benli, “Üsküdar Kadısı Ali Nureddin Yüce ve Kaside fi Esmâi's-Süver Tercümesi” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44/1 (2013): 67-86

2.1. Esmâ-i Süveri'l-Kur'ân: Lâtîfî (öl. 1582): 29 beyitten meydana gelen manzûme, “*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*” aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Manzûmede, Fatiha'dan Nas'a 114 sûre ismen veya kimi özellikleri ile ele alınmaktadır.¹⁹

2.2. Tertîb-i Süveri'l-Kur'ân: Şeyhülislam Yahyâ Efendi (öl. 1644) Eser, “*Manzûme-i Şeyhü'l-İslam Yahyâ Efendi fî Tertîbi Süveri'l-Kur'ân*” adıyla, “*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” vezniyle kaleme alınmıştır. Şair bu manzûmede, Fatiha'dan başlayarak Mülk sûresine kadar var olan sûreleri ismen veya kimi özellikleriyle ele almaktadır. Mülk sûresinden sonraki sûrelerin isimleri Vahidî mahlaslı şair tarafından aynı vezinle tamamlanmıştır.²⁰

2.3. Nazm-ı Sûre-i Kur'ân: Es-Seyyid Muhammed b. İbrahim b. Muhammed Âgâh adlı şair tarafından, “*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” aruz vezni ile kaleme alınmıştır. Söz konusu manzûme, 49 beyitten meydana gelmektedir.²¹

2.4. Tertîb-i Nefis: Trabzonlu Şâkir Ahmed Paşa (öl. 1819) tarafından kaleme alınan eser, 478 beyitten meydana gelmektedir. Eser, “*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” aruz kalıbıyla kaleme alınmıştır. Eserde, yer alan her sûre üçer beyitle ve mesnevî nazım şekliyle meydana getirilmiştir. Eserdeki sûrelerin Mekkî ve Medenî olduğuna dair bilgiler verilmiştir. Sûrelerin ismi birinci beyitte, ayet sayısı ikinci beyitte, ihtilafli ayet sayısı ile alakalı bilgiler ise üçüncü beyitte verilmiştir.²²

2.5. Medhiyye-i Sultân Murâd Hân Be-tertib-i Sûre-i Kur'an: Ahmet Dâ'i tarafından kaleme alınan manzûme, 51 beyitten meydana gelmektedir. Manzûme, “*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Manzûmenin içerisinde Kur'ân-ı Kerim'e ait sûreler, ismen veya kimi özellikleri ile alınmıştır. Çalışmada, Nas sûresinden Bakara sûresine kadar var olan sûrelerden 101 tanesi ismen, geriye kalan 13 tanesi ise kimi özellikleriyle ele alınmıştır.²³

2.5. Süveri'l-Kur'ân: Senâ'i tarafından kaleme alınan manzûme, 49 beyitten meydana gelmekte olup “*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” aruz vezni ve Kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde yer alan sûre isimleri Kur'ân-ı Kerim'in tertip sırasına uygunluk arz etmektedir. Manzûmede 105 sûre isimleriyle yer alırken diğer sûreler ise çeşitli özellikleriyle ele alınmıştır.²⁴

2.6. Manzûm Süveri'l- Kur'ân-ı Kerim: Mücellî tarafından kaside nazım şekli ve “*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*” aruz kalıbıyla kaleme alınmış olup 14 beyitten meydana gelmektedir. Manzûmede 114 sûrenin tamamı ismen veya kimi özellikleriyle zikredilmiştir.²⁵

3. MÜCELLÎ VE SÜVERİ'L-KUR'ÂN ADLI MNAZÛMESİ

3.1. Mücellî'nin Hayatı

Çalışmamıza konu olan Mücellî mahlaslı şairin adı veya mahlası ile alakalı olarak edebiyat sahasında kaleme alınan tezkire ve biyografi tarzı kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Şair ile ilgili bilgileri şairin elimizde bulunan “*Mecmûatu'l-Esrâr*” adlı eserinden edinmekteyiz. Burada yer alan şiirlerde şairin mahlası şu şekilde zikredilmektedir.

Mîm mir'ât-ı Mücellî cîm cemâl-i Mustafâ

Lâm lillâh yâ yakîn oldı makâm-ı müntehâ²⁶

Şairin doğum tarihi ve doğum yeri ile alakalı olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi saire ait elde bulunan şiirlerde de kanu ile ilgili olarak herhangi bir bilgiye yer almamaktadır. Tarafımızdan neşredilen “Şurû-ı Salât” adlı eserin sonunda yer alan hatimede eserin yazılış tarihi ile ilgili yer alan tarih bize şairin yaşadığı dönem ile ilgili kimi ipuçları sunmaktadır. Eserin sonunda yer alan bir beyitte verilen tarihten hareketle şairin XVI. yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür. Bu bilgi şairin eserinde şu şekilde yer almaktadır.

¹⁹Ahmet Sevgi, “*Latîfî, Hayatı ve Eserleri*”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi 1987),135.

²⁰ İdris Söylemez, Kur'ân Sûrelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek:Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin Tertib-i Süveri'l-Kur'ân'ı, *Universal Journal of Theology*, 4/1 (2019):1-14.

²¹ Akpınar, “Kur'an Surelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensur ve Manzum Eserler ve Manzum Bir Örnek”5-18.

²² Yıldız, “Şâkir Ahmed Paşa'nın ‘Tertîb-i Nefis’ Mesnevisi”,182-184.

²³ Yunus Kaplan, “Kur'an Surelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek: Dâ'î ve Süveri'l-Kur'an'ı”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*,2/1,(Winter,2016):267-280.

²⁴ Yunus Kaplan, Kur'an Surelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek Daha: Senâ'i Ve Süveri'l-Kur'an'ı, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi Selçuk University Journal of Studies in Turkology*, 41/1, (Bahar 2017): 1-12.

²⁵ 06 Mil Yz B 346, 91a-91b

26 , 06 Mil Yz B 346/ 100b

On sekiz bâb üzere yazdım ser-ber

Biñ on altı tarihinde her birin²⁷

Burada yer alan bilgiye göre mezkûr çalışma tarih hicrî 1016 (Miladî 1607-08) de tamamlanmıştır.

Şairin şiirlerinde yer alan bilgilere göre: Şair, Pojegeva yakınlarında bulunan Sultan Süleyman Camii'nde imam olarak görev yapmıştır.

Budur ol câmi"-i Sultân Süleymân

ÔAdâletle münevverdi beñizde

....

Mücellî Kutheva câmi"Öde târih

Hatîb oldum na"Öam yaz bin sekizde²⁸

Şairin dönemin gönül ehlinde olan ve Beyazıd-i Bistamisi olarak isimlendirilen Muhammed Müslihiddin Halveti'ye intisap ettiği bilgisi şiirinde şu şekilde yer almaktadır:

Mürşidim oldı Mücellî şeyh Muhammed halvetî

Pîr-perver şeyh-i ekber Muslihü"d-dîn hâzreti

Bâyezîd-i vakt dirsem var aña îmânımız

Kasaba-ı Brut"da sâkin rûhumuz hem cânımız²⁹

Burada yer alan bilgilerden hareketle şairin, ilim adamı olmanın yanı sıra Rumeli de var olan gönül adamlarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Şairin aldığı eğitimle alakalı olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber şiirlerinde ele aldığı konular, kullandığı dil ve kelime kadrosu ile şiir bilgisine olan hakimiyeti bize şairin iyi bir eğitim aldığı Arapça ve Farsçanın yanı sıra İslami ilimler hususunda gerekli donanıma sahip olduğunu göstermektedir.³⁰

3.2. Manzumenin şekil hususiyetleri

Mücellî'nin "*Sürre-i Kur'ân Münzilür-rahman mi'öetün ve Öaşere arba'Öatun*" adını taşıyan manzûmesi, Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda 06 Mil Yz B 346 arşiv numarasıyla kayıtlı şiir mecmuasının 91a-91b varakları arasında yer almaktadır. Nesih yazı sitili ile kaleme alınan manzûmenin, her sayfasında 29 satır bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeple, esas metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Mücellî'nin "*Süveri'l-Kur'ân*" çalışması manzûm olup on dört beyitten meydana gelmektedir. Manzûme, "*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*" kalıbı ile kurulmuştur. Manzûmede, Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan yüz on dört sûrenin tamamı ismen veya kimi özellikleriyle zikredilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in tertip özelliklerine uygun olarak şair besmele ile başladığı şiirinde, Fatihâ'dan Nas'a kadar olan sûre isimlerini her beyitte ismen veya kimi özellikleriyle zikretmiştir.

3.3. Manzûmenin muhteva hususiyetleri

Allah, kelamı olan, insanlara kurtuluşa ermeleri maksadıyla yollanan ve hakkı batıldan ayıran temel metin olan Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan 114 sûre şair tarafından manzûmede ismen veya kimi özellikleriyle ele alınmaktadır. Manzûmeye besmele ile başlayan şair, şu sûreleri ismen zikretmiştir: Âl-i İmrân, Nisâ, Mâ'ide, En'âm, Tevbe, Yûnus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiyâ, Hac, Mü'minin, Nûr, Furkân, Şu'arâ, Neml, Kasas, Ankebût, Rûm, Lokmân, Secde, Zuhuruf, Duhân, Câsiye, Ahkâf, Ahzâb, Sebe, Fâtır, Yâsin, Sâffât, Sâd, Zümer, Mü'min, Feth, Hucurât, Kaf, Zâriyât, Tûr, Necm, Rahmân, Vâkıa, Hadîd, Mümtehine, Saf, Cuma, Münâfikûn, Teğabün, Talâk, Tahrîm, Mülk, Hâkka, Me'âric, Nûh, Cîn, Müzemmil, Müdessir, Kıyamet, Mürselât, Nebe, Nâzi'ât, Abese, Tekvir, Mütâfifin, İnşikak, Burc, Tarık, Kamer, Ğaşiye, Fecr, Beled, Leyl, Şems, İnşirâh, Tin, Zilzâl, Kevser, Fil ve İhlâs, Felâk ve Nas.

27 , 06 Mil Yz B 346/ 97b

28, 06 Mil Yz B 346/94a

29 Ahmet Topal, "Rumelili Bir Şair Mücellî Ve Ravzatu'l-Esrâr Mesnevisi", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/13, (2013): 1566.

30 İdris Söylemez, Mücellî'nin Manzum Şurûtü's-Salât, *Artuklu Akademi Dergisi*, 6/1,(2019),115-117.

Mücellî, Kur'ân-ı Kerîm'in birinci sûresi olan "Fâtîha sûresini" "Seb'ül-Mesâni" ile şiirinde zikrederken, Kur'ân'ı Kerîm'in en uzun sûresi olan "Bakara sûresini" sûrenin ilk ayeti olan "Elif lam mim" "Huruf-ı Mukata"³¹ ile ele almaktadır.

Tâki evvel oğunur fadl-ı bi ismillâh ile

Āyet-i seb'ül-meşâni³² elif lām mim ibtidā³³

Kur'ân-ı Kerîm'in yedinci sûresi olan "A'râf sûresini" ise vezne uymadığından dolayı eksik bir hece ile yani râf ifadesiyle şiirinde kullanmaktadır.

Āl-i Ŗimrân ü nisâ vü mâ'ide enŖâm ü râf

Yes'öelüneke tevbe yunus hüd ü yusûf mehlikâ

Kur'ân-ı Kerîm'in sekizinci sûresi olan "Enfâl sûresine" sûrenin birinci ayetinin hemen başında yer alan "yes'öelüneke"³⁴ (Sana soruyorlar) ile şiirinde yer vermiştir.

Āl-i Ŗimrân ü nisâ vü mâ'ide enŖâm ü râf

Yes'öelüneke tevbe yunus hüd ü yusûf mehlikâ

Kur'ân-ı Kerîm'in on yedinci sûresi olup Hz. Peygamberin mucizelerinden olan Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksaya³⁵ yapmış olduğu yolculuğu ihtiva eden "İsrâ sûresini" ikinci ayetinde yer alan "isrâ'il" (İsra'iloğulları) ifadesiyle ele almıştır.

Ra'öd ü ibrahîm hîcr ve'n-nahl ü isrâ'îl hem

Kehf ü meryem ile tahâ enbiyâ ü hâc revâ

Kur'ân-ı Kerîm'in 47. Sûresi olan ve Hz. Peygamberin ismini taşıyan "Muhammed sûresini" sûrenin ilk ayetin ilk kelimesi olan *ellezine* (o kimseler ki)³⁶ yani Allah'ın gönderdiği emir ve yasakları redd edenler ifadesi ile ele almıştır.

Zuhruf ü duhân câsiye heme ahkâf ellezîn

Feth u hem hucurât u kâf zâriyât tûr mutlakâ

Kur'ân-ı Kerîm'in 58. Sûresi olan "Mücâdele sûresini", birinci ayetinin ilk kelimesi olan "kad semi'allah" (Şüphe yok ki işitti)³⁷ ile ele almıştır.

³¹ Watt, *Kur'an'a Giriş*, 77. Bunların anlamı tam olarak bilinmemektedir. Bugüne kadar Kur'an-ı Kerim üzerine çalışma yapanlar tarafından tam olarak izah edilebilmiş değildir.

³² Suyuti, *El-itkan fi Ulûmi'l-Kur'an*, 129.

³³ Elif. Lâm. Mîm (Bakara Suresi 1/1)

³⁴ Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resûlüne itaat edin (Enfal/1).

³⁵ Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulumu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir. (İsrâ 17/1).

³⁶ İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır. (Muhammed 47/1).

³⁷ Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir. (Mücâdele 58/1).

Necm ü hem ve'l-ķamer rahman (ü) vāķiŖā hādīd
Ķad semiŖallāh el-hāşr mümtehin38 şaf cumŖa hā)39

Kur'ân-ı Kerîm'in 76. Sûresi olan "İnsan sûresini" birinci ayeti var alan "*dehr*" (Uzun Devir)⁴⁰ kelimesiyle ele alınmıştır. 82. Sûre olan "infitâr sûresini", ise, ilk ayetinde var olan *semâ*(Gök)⁴¹ kelimesiyle ele almıştır.

El-müzemmil el-müdeşşir el-ķiyamet ed-dehr el-mürselât
En-nebeŖ ve'n-nāziŖât ü Ŗabbese et-tekvīr es-semā

Kur'ân-ı Kerîm'in 83. Sûresi olan "Muteffifin sûresini" "tatfif" ile, 87. Sûresi olan A'lâ sûresini", ilk ayetinde yer alan "*sebbih*" (Tesbih Etti)⁴² parçasıyla, ele almıştır.

FāŖi tatfif inşikāk -burūc tārīķ sebbih ismi
Ķāşīye fecr el-beled ve'ş-şems ve'l-leyl şehā

Kur'ân-ı Kerîm'in 96. Sûresi olan "Alak sûresini", ilk ayette yer olan "*ikrâ*" (Oku)⁴³ emir bildiren kelime ile ele almıştır.

Ve'd-đuhā ü inşirāh ü tīn ü iķrāŖ ü vel-ķadir
Lem yekun zilzāl ü Ŗād ü ķārīŖā el-hākumā

Kur'ân-ı Kerîm'in 98. Sûresi olan "Beyyine sûresini", ilk ayetinde yer alan ilk kelime olan "*lem yekun*"(Olmadı)⁴⁴ ile ele almıştır.

Ve'd-đuhā ü inşirāh ü tīn ü iķrāŖ ü vel-ķadir
Lem yekun zilzāl ü Ŗād ü ķārīŖā el-hākumā

Kur'ân-ı Kerîm'in 100. Sûresi olan "Âdiyât sûresini" vezin gereği sûrenin isminin ilk hecesi *ād* ile, 102. Sûresi olan "Tekassür sûresini" ilk ayetin parçası olan "*el-hākumu*"(Sizi Oyaladı)⁴⁵ ifadesiyle ele almıştır.

Ve'd-đuhā ü inşirāh ü tīn ü iķrāŖ ü vel-ķadir
Lem yekun zilzāl ü Ŗād ü ķārīŖā el-hākumā

Kur'ân-ı Kerîm'in 104 sûresi olan "Hümeze sûresini", ilk ayetinin parçası olan "*veylün likulli*"(Vay Haline)⁴⁶ ile 105. Sûre olan "Fîl sûresin", ilk ayetinde var olan "*kehf*"(Nasıl)⁴⁷ parçasıyla, 106. Sûre olan

³⁸ Vel-mümtehin olarak yazılmış olmasına karşın vezin gereği Mümtehin olarak okunmuştur.

³⁹ Şiir vezne uygun olarak okuduğumuzda –el, harfi tarifinin vezin gereği bazı yerlerde okunduğunu bazen okunmadığını gördük. Örneğin en-necm-necm olarak okumuştur.

⁴⁰ İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?(İnsân 76/1).

⁴¹ Gökyüzü yarıldığı zaman(İnfitâr 82/1).

⁴² Yüce Rabbinin adını(Alâ 87/1).

⁴³ Yaratan Rabbinin adıyla oku(96/1).

⁴⁴ Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi.(Beyyine 98/1).

⁴⁵ Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki(Tekâsür 102/1).

“Kureyş sûresini”, birinci ayetinin parçası olan “*ilâf*”(Kolaylaştırma, imkan)⁴⁸ ile,107. Sûre olan “Mâ’un sûresini” ilk ayetinin ilk sözcüğü olan “*ereeyte*”(Gördün mü)⁴⁹ile, 109. Sûre olan “Kâfirun sûresini”, ilk ayetinden bir parça olan “*Yâ*”(Ey)⁵⁰ ile, 110. Sûre olan “Nasr sûresini” ilk ayetinde bir parça olan “*câ’e*” (Geldiği)⁵¹ ile manzumede ele almıştır..

Vel-Ôaşr veylun likulli keyf li îlâf vereeyte

Kevşer ü fîl yâûu câûu leheb ve hem ihlâs ola

3.4. Metin.

Sürre-i Qurôân münzilür-rahman mióetün ve Ôaşere arbaÔâtun

1.

Êamdulillâh çünki irdi rabbü'l-Ôizzetden nidâ

Fâhr-i Ôâlem hâzretine vahy-i furkân-ı hudâ

2.

Tâki evvel okunur fadl-ı bi ismillâh ile

Âyet-i sebÔu'l-meşâni⁵² Elif lâm mim ibtidâ

3.

Âl-i Ôimrân ü Nisâ vü Mâóide EnÔâm ü Râf

Yesóelünek **Tevbe Yunus Hüd ü Yusûf** mehlikâ

4.

RaÓd ü İbrâhîm Hîcr ve'n-Nahl ü **İsrâóil** hem

Kehf ü Meryem ile **Fâhâ Enbiyâ ü Hâc** revâ

5.

Muóminün u **Nür** u **Furkân** u **ŞuÔarâ** vü **neml**

Ve'l-kaşas hem **ÔAnkebüt** u **Rüm** u **Loqmân Secderâ**

6.

Bir **Ahzb** u **Sebe** vü **Fâtır** u **Yâsin Şâffât**

Şad Zumer Müómin ü hem **Fusúilet** ü büşrâ Ôatâ

7.

Zuhruf ü **Duhân Cásiye** heme **Ahkf** ellezîn

Feth u hem **Hucurât** u **Kâf zâriyât Tûr** mutlakâ

8.

Necm ü hem **ve'l-Kamer Raĥman** (ü) **VâkıÔâ Hadîd**

Ķad SemiÔallâh el-Hâşr Mümteĥin⁵³ **Şaf CumÔa** hâ)⁵⁴

⁴⁶ Arkadan çekirtmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline(Hümeze 104/1).

⁴⁷ Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?(Fil 105/1).

⁴⁸ Kureyş'e kolaylaştırıldığı(Kureyş 106/1)

⁴⁹ Dini yalanlayanı gördün mü?(Mâün 107/1).

⁵⁰ Ey Muhammed! De ki: "Ey kâfirler!(Kafirun 109/1).

⁵¹ Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği(110/1).

⁵² Metnin bu kısmında vü eki yer almasına karşın vezne uymadığından metinden çıkarılmıştır.

⁵³ Vel-mümteĥin olarak yazılmış olmasına karşın vezin gereği Mümteĥin olarak okunmuştur.

⁵⁴ Şiir vezne uygun olarak okuduğumuzda –el, harfi tarifinin vezin gereği bazı yerlerde okunduğunu bazen okunmadığını gördük. Örneğin en-necm-necm olarak okunmuştur.

9.

**Ve'l-Munāfikūn Tegābun ü Falāk Tahriḡm ü Mülk
El-Ḳalem el-ĤakḲa el-MeŖāric el-Nūh Cinn⁵⁵ Ŗadā**

10.

**El-Müzzemmil el-MüddeŖŖir el-Ḳıyamet ed-Dehr el-Mürselāt
En-NebeŖ ve'n-NāziŖāt ü ŖAbbese et-Tekvır es-Semā**

11.

**FāŖ-i tatfif İnŖıḲāk Burūc FāriḲ Sebbiḡ ism
ĠāŖiye Fecr el-Beled ve'Ŗ-Ŗems ve'l-Leyl Ŗehā**

12.

**Ve'd-ĐuĤā ü İnŖirāĤ ü Tın ü İḲrāŖ ü vel-Ḳadir
Lem yekun Zilzāl ü ŖĀd ü ḲāriŖā el-Hākumā**

13.

**Vel-ŖĀŖ veylun likulli keyf li ilāf vereeyte
KevŖer ü FiḲ yāŖu cāŖe Leheb ve hem İhlās ola**

14.

**CāmiŖ rabbi'l-FeleḲ ve'n-Nās āhir oldı hitām
Her kim oḲursa Mücellı dü cihān müzdin bula**

4. SONUÇ

Mücellı tarafından hicri 1020 tarihinde kaleme alınan bu manzûme, Kur'ân-ı Kerîm'e ait olan 114 sûreyi ismen veya kimi özellikleriyle nazmen ele alan kıymetli bir eserdir. Sûrelerin isimleri Ŗir dili ile ifade edildiğinde kimi zaman zorlama kelimelerin kullanıldığı dikkat çekmekle beraber eser genel itibariyle edebî açıdan başarılıdır. Eser, genel itibariyle sûrelerin isimlerini zikretmişken bazen de sûrelerin sahip olmuş olduğu kompozisyonu yansıtan kimi özellikler ile kurulmuş bulunmaktadır. Bu tarz manzûm olarak kaleme alınan eserlerin yazılıŖ sebebi, Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan sûrelerin isimleri ve kimi özelliklerinin kolayca ezberlenmesine olanaklar sağlıyor olmasındandır. Edebiyatımızda, Latîfi, Ŗeyhülislam Yahya, Seyyid Muhammed, Ŗakir Ahmet PaŖa ve Dâ'i, Senâ'i ve Mücellı gibi Ŗairlerin bu türde eserler ortaya koyduğu bilinmektedir. Yazdığı eserlerden hareketle 16. Yüzyılın sonu ile 17. Yüzyılın başında yaŖadıđını tahmin ettiğimiz Mücellı de bu türden eserler veren Ŗairlerden biridir. Mücellı'nın eseri kaside nazım Ŗekliyle kaleme alınmış olup 14 beyitten meydana gelmektedir. Kasidenin klasik dizilimine riayet edilmeyen bu eserde Ŗair Kur'ân'ın ilk sûresi olan Fatihâ'dan son sûre olan Nas'a kadar bütün sûreleri ismen veya kimi özellikleri ele almıştır. Ele alıp incelediğimiz bu eser, edebiyatımızda pekte rastlanan bir tür değildir. Bu yönüyle de edebiyatımız açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Ali. "Kur'an Sûrelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensur ve Manzum Eserler ve Manzum Bir Ŗrnek". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2009):7.

Benli, Ali. "Üsküdar Kadısı Ali Nureddin Yüce ve Kasıde fi Esmâi's-Süver Tercümesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/1 (2013): 67-86

BiriŖik, Abdülhamid. "Sûre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.37/539. İstanbul TDV Yayınları, 2009.

El-Hilali, Ebu Usame Selim b. İd, *Esbab-ı Nüzul, Kur'an Ayetlerinin İniŖ Sebepleri*. Trc. İshak Doğan, İstanbul: Beka yayınları 2018.

Eren Cüneyt - ErbaŖ Muammer, *Kur'an İlim/eri ve Tefsir İstılahları*, İzmir: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2008.

⁵⁵ Vezin gereği –el, harf-i tarif takısı okunmamıştır.

- Es-Suyuti, İmam Celaledin *El-itkan fî Ulûmi'l-Kur'an*, Trc, Sâkıp Yıldız-Hüseyn Avni Çelik İstanbul:Hikmet Neşriyat, 1987.
- Ez-Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. □Abdullâh. el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Ḳur'ân. Tah. Muhammed Ebû'l-Faḍl İbrâhîm. 4 cilt. Kahire: Mektebetu Dâri't-Turâṣ, [1957].
- Kandemir, M. Yaşar. "Kadi İyaz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24:117.İstanbul TDV Yayınları, 2009.
- Kaplan, Yunus. "Kur'an Sûrelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek: Dâ'î ve Suverü'l-Kur'an'ı". *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 2/1 (Winter,2016):267-280.
- "Kur'an Sûrelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek Daha: Senâ'î Ve Suverü'l-Kur'an'ı"., *Türkiyat Araştırmaları Dergisi Selçuk University Journal of Studies in Turkology* 41/1 (Bahar 2017): 1-12.
- Koçyiğit, Hikmet. "Ortak Sûre İsimleri". *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2, (2012): 60.
- Sevgi, Ahmet "Latîfi, Hayatı ve Eserleri", (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi 1987),135.
- Söylemez, İdris Mücellî'nin Manzum Şurûtu's-Salât, *Artuklu Akademi Dergisi*, 6/1,(2019),115-117.
- Söylemez, İdris Kur'ân Sûrelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek:Şeyhulislâm Yahyâ Efendi'nin Tertib-i Süverü'l-Kur'ân'ı, *Universal Journal of Theology*, 4/1 (2019):1-14.
- Topal, Ahmet. "Rumelili Bir Şair Mücellî Ve Ravzatu'l-Esrâr Mesnevisi". *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/13 (2013): 1563.
- Watt, W. Montgomery *Kur'an'a Giriş*, Trc,.Süleyman Kalkan, Ankara: Ankara Okulu Yayınları,2006.
- Yıldız, Âlim. "Şakir Ahmed Paşa'nın 'Tertîb-i Nefis' Mesnevîsi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/2 (2008): 182-184.